Talar du svenska? Ruotsin suullisen kielitaidon opiskelusta ja opettamisesta ammattikorkeakoulussa

4.5.2020

Vieraiden kielten suullinen kielitaito on olennainen osa työelämään valmistautuvan opiskelijan taitoja. Ihmisten liikkuvuus on lisääntynyt ja samoin maahanmuutto. Enää emme asioi pelkästään kirjeiden ja sähköpostien välityksellä vaan mukaan ovat tulleet myös videopuhelut ja erilaiset virtuaalikokoukset. Monipuolinen kielitaito on iso plussa työtä hakiessa. Ruotsin kielitaidosta on hyötyä erityisesti länsirannikolla ja pääkaupunkiseudulla tai Ruotsin kauppaa tekevissä yrityksissä. (Tergujeff & Kautonen 2019, 15.) Myös Seinäjoen yrityskentällä toivotaan, että uudet valmistuvat tradenomit osaavat palvella asiakkaita niin englanniksi kuin ruotsiksi. Pitkään töissä olleella väestöllä ei välttämättä ole minkäänlaista vieraan kielen taitoa, ja tähän puutteeseen odotetaan ja toivotaan uusien työntekijöiden vastaavan.

Ammattikorkeakoulussa suullinen kielitaito tähtää Valtionhallinnon virkamiesruotsin suulliseen arvosanaan. On kuitenkin tärkeää muistaa, että yksittäisen kokeen sijaan kieltä opitaan todellisuudessa itseä ja elämää varten. Olisi hienoa, jos ammattiopintojen osana ja myös sen jälkeen suulliseen kielitaitoon panostettaisiin ja tarjolla olisi syventäviä kursseja, joissa opiskelija pääsisi parantamaan omaa ruotsin kielen taitoaan edelleen. Tähän tarpeeseen olemme pyrkineet SeAMKissa vastaamaan uudella *Prata svenska bättre* – kurssilla, jossa keskitytään juuri suulliseen kielitaitoon.

Jo suomalaisten peruspidättyväisyys kaikessa viestinnässä hankaloittaa vieraskielistä viestintää. Kun tähän lisätään virheiden tekemisen pelko, alkaa vieraan kielen käyttäminen olla jo lähes mahdottomuus. Asenteet muuttuvat kuitenkin vähitellen, ja opiskelijat alkavat vähitellen ymmärtää, että tärkeintä on viestin välittyminen virheistä huolimatta. Tähän tähdätään, mutta ei ole toki kenenkään edun mukaista, että silti luovutaan perusteellisesta opiskelusta ja siitä, että opitaan uudet sanat ja asiat mahdollisimman hyvin.

Suullisen kielitaidon harjoittamiseen kannustetaan

Ruotsin kielen opetuksessa ammattikorkeakoulussa käytetään monenlaisia metodeja. Opiskelijat yllättyvät usein, kuinka paljon suullista kielitaitoa harjoitellaan ja suullisia tehtäviä tehdään, eivätkä kaikki opiskelijat pidä niitä hyvänä oppimismuotona. Osa opiskelijoista haluaisi tehdä suullisetkin tehtävät kirjallisena, koska kokevat näin oppivansa paremmin. Opiskelijat saattavat kokea oman kielitaidon tason olevan niin heikko, ettei ole yksinkertaisesti sanoja, millä ilmaista itseään suullisesti. Suullisen kielitaidon harjoittamiseen tulee kuitenkin kannustaa.

Sanojen puutteeseen suullisen kielitaidon harjoittelemisessa auttavat esimerkiksi valmiit fraasit, joita kurssimateriaalista löytyy ja ns. A/B-tehtävät. Nämä suulliset tehtävät sopivat parhaiten juuri tiettyjen sanojen harjoittelemiseen, sillä niissä pari tarkistaa, että sanat menevät oikein. A/B tehtävien ongelmana on kuitenkin viestinnän rajoittaminen tiettyyn vastausmalliin. Vapaammissa pari- tai ryhmätehtävissä opiskelijalla on mahdollisuus soveltaa enemmän opittuja ilmauksia ja keskittyä viestin välittymiseen tavalla tai toisella. Näissä tärkeintä on saada itseään ilmaistuksi ja tulla ymmärretyksi. Keskustelukumppani harjoittelee vuorostaan ymmärtämistä ja toisen puheeseen reagoimista. Tätäkin on tärkeä harjoitella sillä suomalainen tapa kuunnella toista hiljaa, ei kuulu esimerkiksi ruotsalaiseen kulttuuriin.

Suullinen harjoittelu voi olla turvallista aloittaa suppeammista sanastoharjoituksista ja siirtyä vähitellen vapaampiin tehtäviin, joissa sujuvaa viestintää pystyy paremmin harjoittelemaan, materiaalien fraaseja apuna käyttäen. Opiskelijan kannalta on joka tapauksessa tärkeää, että etukäteen kerrotaan, mitä tehtävässä harjoitellaan ja mitä on tarkoitus oppia. Näin opiskelijan on mahdollista keskittyä olennaiseen ja tehtävä saattaa tuntua mielekkäämmältä ja motivoivammalta. (Tergujeff & Kautonen 2019, 99.)

Mihin suullista kielitaitoa tarvitaan?

Opiskelun aluksi opiskelijoiden kanssa olisi hyvä pohtia, mitä kielitaito tarkoittaa ja miksi sitä tarvitaan. Missä tilanteissa hyvää suullista kielitaitoa tarvitaan ja mikä siinä on tärkeintä? Olisi myös hyvä keskustella erilaisista tilanteista, miten keskustelet kaupassa, miten työnhakutilanteessa, miten asiakaspalvelutilanteessa jne. Samoin voi pohtia sitä, millaisen vaikutelman oikein vieras voimakas aksentti antaa puhujasta esimerkiksi korkeissa johtotehtävissä. Erilaiset pohdinnat voisivat auttaa näkemään konkreettista tarvetta, mitä työelämä saattaa tuoda tullessaan. Ja vaikka opiskelijan kielitaito on jollain tasolla sujuva, saattaa olla, että heidän kykynsä käyttää kieltä virallisissa yhteyksissä onkin heikko. (Tergujeff & Kautonen 2019, 18-20.)

Vierasta kieltä ei yleensä opita täysin kohdekielisessä ympäristössä. Siksi vieras kieli opitaan eri tavalla kuin äidinkieli. (Tergujeff & Kautonen 2019, 17.) Opiskelijat kommentoivat usein ruotsin tunnilla, kuinka helppo englantia on oppia, kun sitä kuulee joka paikassa, kun taas ruotsia ei. Ruotsia on kuitenkin aivan samalla tavoin mahdollista kuulla ja nähdä kotiympäristössäkin: Television tai radion voi avata ruotsinkieliseltä kanavalta, voi valita Spotifysta ruotsinkielisen artistin tai podcastin, Netflixistä ruotsinkielisen elokuvan, puhumattakaan siitä mitä kaikkea mahdollisuuksia Internetistä löytyy. Kielen harrastaminen tukee oppimista, mutta on opiskelijasta itsestä kiinni, kuuleeko hän ruotsia koulun ulkopuolella. Olisi tärkeä, että opiskelija löytäisi itselleen mielekkäitä tapoja kielen harrastamiseen ja tähän on syytä myös kannustaa. (Tergujeff & Kautonen 2019, 93.) Ruotsin sanojen harjoitteleminen on mahdollista jopa aamupalapöydässä, sillä kaikissa pakkauksissa lukee tekstit sekä suomeksi että ruotsiksi.

Tavoitteet tärkeitä

Kielen opetuksessa ja oppimisessa on tärkeää olla tavoitteita. Tavoitteeksi voisi asettaa esimerkiksi puheen ymmärrettävyyden, viestin perillemenon ja vuorovaikutuksen sujuvuuden. On hyvä olla tietoinen omista toistuvista ääntämisvirheistään, jotta ne on mahdollista korjata, mutta toisaalta liiallinen täydellisyyden

tavoittelu saattaa myös hankaloittaa oppimista (Tergujeff & Kautonen 2019, 81). Opiskelija voi asettaa myös omia tavoitteitaan: riittääkö, että hän tulee jollain tavalla ymmärretyksi vai olisiko tavoitteena enemmänkin standardiääntämyksen mukainen kielitaito vaativissakin tilanteissa (Tergujeff & Kautonen 2019, 51). Erityisesti puheen ymmärtäminen vaatii monesti sitä, että oppitunneilla on saanut kuulla paljon erilaisia ääninäytteitä erilaisista kielenkäyttötilanteista ja erilaisista ääntämistavoista. Tästä on myös seurauksena se, että opiskelija ymmärtää, että ei ole yhtä ainoaa puhumistapaa ja se voi rohkaista opiskelijaa viestimään ja kommunikoimaan vieraalla kielellä, vaikka omissa taidoissa olisikin vielä parannettavaa (Tergujeff & Kautonen 2019, 55.) On lisäksi tärkeää huomata, että oppiminen tapahtuu aina vähitellen, joten kannattaa asettaa itselleen myös välitavoitteita (Tergujeff & Kautonen 2019, 52). Punaisena lankana tulee aina olla hyvä kielitaito ja ääntämisen oppimisen tulee olla mukana jokaisessa tavoitteessa.

Opettajan on hyvä käyttää opetuksessaan oman puheensa lisäksi monien eri puhujien tuottamaa materiaalia, kuten erilaisia videoita ja tallenteita. Erilaiset ääninäytteet opetuksessa hyödyttävät opiskelijaa, sillä vuorovaikutus vaatii puhumisen lisäksi myös kuuntelemisen ja ymmärtämisen taitoa. Kielen puhujia ja puhetyylejä on erilaisia ja tähän on hyvä tottua jo opiskelussa. (Tergujeff & Kautonen 2019, 92.) Kuuntelutehtävät myös totuttavat korvaa kielen intonaatioon, lauserytmiin ja sanapainoihin, joten kuunteleminen ja toistaminen edesauttaa puhumista. Puhetta on monesti helpompi ymmärtää videolta, erityisesti, jos siinä on tekstitys tukena. Internetistä on kuitenkin todella vaikea löytää ruotsin kielistä äänimateriaalia, joka olisi tarpeeksi hitaasti puhuttua, sopivista teemoista ja soveltuisi ruotsin opiskeluun ammattikorkeakoulussa. Erityisesti tarvetta olisi suomenruotsiksi puhutulle materiaalille.

Suulliset tilanteet tulevat usein arkielämässä nopeasti, eikä niissä ole mahdollista käyttää apuvälineitä, joten suullisten tilanteiden harjoitteleminen on erityisen tärkeää. Puhumista harjoiteltaessa on hyvä painottaa viestin perille menoa virheistä välittämättä. On muistettava, että suullinen viestintä koostuu puhumisen lisäksi myöskin ymmärtämisestä. Opiskelijoiden on hyvä opetuksessa tottua myös siihen, että kaikkea vastaantulevaa ei ymmärrä (Tergujeff & Kautonen 2019, 123). Tärkeää on kehittää valmiuksia saada selville viestin punainen lanka ja miten kysyä tarkennusta, kun ei ymmärrä.

Olen käyttänyt monen kurssini alussa eräältä kollegaltani oppimaa ”jäänmurtaja” tehtävää. Tässä suullisessa tehtävässä opiskelija valitsee ”sekatavaralaatikoistani” yhden esineen, jonka avulla esittelee itsensä ruotsiksi. Esineet ovat esimerkiksi pääsiäismunasta saatuja pieniä hahmoja. Tämä tehtävä toimii yleensä hyvin. Se aktivoi opiskelijoita puhumaan ja vähän hassuttelemaankin ruotsiksi. Tämän kaltaisia aktivoivia tehtäviä tarvittaisiin varmasti enemmänkin opetuksessa. Tehtävä ei kuitenkaan voi olla liian draamallinen, sillä eläytyminen tuntuu monesta epämukavalta ja voi viedä fokuksen pois opittavasta kielestä. Myös kaupalliseen aihepiiriin liittyvät vastaavat tehtävät ovat monesti hankalia keksiä.

Tehtävän purkuun huomiota

Suullisissa tehtävissä opiskelija tarvitsee paljon motivaatiota, että jaksaa panostaa tehtävään, eikä mene siitä, mistä aita on matalin. Kiusauksena on kirjoittaa kaikki haluamansa käännöskoneeseen ja lukea fraasit suoraan sieltä. Myöskin keskustelukumppanin taso ja motivoituneisuus vaikuttaa tehtävän suorittamiseen ja siksi onkin tärkeää vaihtaa paria usein. Opiskelijat ovat kuitenkin melko arkoja vaihtamaan paria ja tekemään

suullista tehtävää muun kuin oman tutun vierustoverin kanssa.

Oppimisen kannalta tärkeää on myös tehtävien onnistunut purkaminen. Kaikkia tyydyttävä tehtävän läpikäyminen voi olla kuitenkin hankalaa, sillä vapaamman suullisen tehtävän voi toteuttaa monella tavalla ja käyttää monenlaisia fraaseja. Onhan tärkeintä se, että tulee ymmärretyksi ja viesti välittyy. Opettaja voisikin jo tehtävää tehdessä kiertää luokassa, kuunnella ja auttaa ja lopuksi nostaa esiin haasteellisimpia kohtia. Ehkä on hyvä käydä läpi myös yksi mallivaihtoehto dialogin toteuttamiseen, kuitenkin korostaen sitä, että se on vain yksi mahdollinen tapa.

2000-luvulla kielenopetuksessa on uudelleen herätty huomaamaan myös, että vuorovaikutukseen ja ymmärtämiseen vaikuttaa myös ääntäminen ja intonaatio (Tergujeff & Kautonen 2019, 18). Ääntämisen harjoitteluun ei ammattikorkeakoulun ruotsin opinnoissa käytetä juuri aikaa, sillä opiskelijoilla on yleensä kohtalaisen hyvä käsitys ääntämissäännöistä. Ajanpuutteen takia sanojen ääntämistä sinällään ei joka tunti harjoitella, mutta tapanani on kommentoida erityisesti vaikeiden sanojen ääntämystä. Ääntämisen tulisi kulkea opetuksessa koko ajan mukana, sillä opiskelijoiden ääntämisen oppiminen saattaa olla hyvinkin eri vaiheessa (Tergujeff & Kautonen 2019, 56).

Hyvät kuuntelut harjoituttavat kuullun ymmärtämisen taitoja

Ääntämisen ja puhumisen lisäksi toinen puoli suullista kielitaitoa on toisen ymmärtäminen ja siihen reagoiminen. Tätä pystyy niin ikään harjoittelemaan ohjatuissa keskustelutehtävissä ja erilaisissa kuuntelutehtävissä. (Tergujeff & Kautonen 2019, 118.) Puheen ymmärtämisessä aluksi hankalaa on se, että toisin kuin kirjallinen teksti, puhe on nopeasti ohi. Aluksi opiskelijoista voikin tuntua, että ei ymmärrä mitään ja puhuja puhuu liian nopeasti, vaikka puheen nopeus olisikin normaali. Edistyneempi oppija havaitsee ja jäsentelee kuulemaansa jo automaattisemmin. (Tergujeff & Kautonen 2019, 120.)

Hyvät kuuntelut eivät testaa kuullun ymmärtämisen taitoja, vaan harjoituttavat niitä. Opiskelijoille tulisi jäädä mieleen jotain muutakin, kuin että sai oikein kuusi kymmenestä (Tergujeff & Kautonen 2019, 122). Kuullun ymmärtämisessä voi auttaa, jos miettii kohteena olevia tilanteita ensin yleisellä tasolla, mitä tällaisessa tilanteessa yleensä sanotaan, millaisia fraaseja todennäköisesti tulee vastaan (Tergujeff & Kautonen 2019, 123). Monesti kuullun ymmärtämisessä kuultavaa sanastoa on esiintynyt aiemmin myös teksteissä ja muissa harjoituksia. Hyvä kuullun ymmärtämisharjoitus olisi esimerkiksi kuullun tekstin tiivistäminen omin sanoin ryhmissä. Tehtävän aluksi opettaja johdattelee aihepiiriin esimerkiksi aiheeseen liittyvillä kuvilla ja kertoo, että teksti kuunnellaan kahdesti. Kuunteluun voisi olla pari sisältökysymystä, joihin opettaja vastaisi ensimmäisen kuuntelukerran jälkeen itse. Toisen kuuntelukerran jälkeen jokainen ryhmän jäsen sanoo jonkun kuuntelusta muistamansa asian, ryhmät kokoaisivat yhteisen tiivistelmän ja lopuksi vertailtaisiin eri ryhmien muistamia tietoja. (Tergujeff & Kautonen 2019, 125.) Monia muitakin mahdollisuuksia on, mutta painopiste tulisi olla opiskelijan puheen ymmärtämisen kehittymisessä

Opettajan on välttämätöntä antaa palautetta opiskelijalle myös suullisesta kielitaidosta ja sen kehityksestä. Palautteen myötä opiskelija osaa halutessaan keskittyä oikeisiin asioihin. Palautteen tulisi olla rakentavaa,

kannustavaa ja jatkuvaa. Siinä ei tule keskittyä pelkästään virheiden korjaamiseen, vaan ottaa esiin asioita, joissa opiskelija on onnistunut ja mikä alue kaipaa vielä kehitystä. Positiivinen palaute ensin. Monesti palautetta tarvitaan myöskin sinnikkyydestä. (Tergujeff & Kautonen 2019, 100-101.) Hyväksi palautekanavaksi on osoittautunut Moodle, jonne opettaja pystyy antamaan suullistakin palautetta ja halutessaan näin korjailla ääntämystä. Opettaja voi halutessaan kertoa myös oppitunneilla tekemistään huomioista. On hieman harmi, että yleensä opiskelijan kanssa keskustelee kasvokkain kahdestaan vasta pakollisten kurssien jälkeen virkamiesruotsin suullisessa kokeessa, sillä monesti tässä tilanteessa aukenee asioita, jotka olisivat voineet olla hyödyllisiä jo oppisprosessin alussa, sekä opiskelijalle että opettajalle. Ryhmät ovat monesti niin isoja, että henkilökohtainen palaute ei suurissa määrin ole olemassa olevien resurssien puitteissa mahdollista. Myös itsearviointi kannattaa ottaa osaksi arviointia. Itsearviointi on hyödyllistä, sillä opiskelija tulee omia taitojaan pohtimalla enemmän tietoiseksi omasta ääntämisestään ja suullisesta kielitaidostaan.

Vuorovaikutteinen suullinen kielitaito koostuu monesta tekijästä

Koronavirusepidemian myötä etäopiskeluun siirtyminen on tuonut lisää haasteita suullisen taidon opiskeluun ja taidon kehittämiseen. Yllättävän monelta opiskelijalta puuttuu toimiva mikrofoni ja tarpeeksi hyvin toimiva nettiyhteys. Esimerkiksi useimmiten käyttämäni BigBlueButton-ohjelman avulla opiskelijat on mahdollista helposti jakaa ryhmiin Breakout-rooms-toiminnon avulla. Nämä ryhmät toimivat hyvinä alustoina pari- ja ryhmätyöskentelyyn. Opettaja pääsee niihin kuuntelemaan ja auttamaan, halutessaan ryhmä kerrallaan. Parhaimmillaan suullisen kielitaidon harjoittaminen onnistuisi näin jopa paremmin kuin luokkahuonetilanteessa: Ei ole taustahälinöitä ja opettaja pystyy rauhassa auttamaan ryhmää kerrallaan. Kokemukseni mukaan nämä ryhmät toimivat kuitenkin vaihtelevasti. On tekniikkaongelmia ja puuttuvia mikrofoneja, mutta myös motivaatio-ongelmia.

Toisaalta taas olen saanut myös positiivisia kokemuksia, kun opiskelijoiden keskusteltu soljuu toinen toistaan tukien yhdessä eteenpäin, parhaansa yrittäen. Vuorovaikutteisessa keskustelussa ja suullisen kielitaidon opetuksessa on verkko-opetuksessakin haasteensa, mutta mahdollista se on. Toisaalta myös erilaiset videot mahdollistavat myös kielen kuuntelemisen, erilaisilla Moodleen palautettavien suullisten- tai kuuntelutehtävien avulla on mahdollista harjoitella suullista kielitaitoa sekä antaa palautetta suoraan opiskelijalle. Vuorovaikutteisen keskustelun harjoittelemisen eteen täytyy kuitenkin ponnistella jatkossakin, niin verkko-opetuksessa kuin toki myös luokkahuoneessa.

Kaiken kaikkiaan vuorovaikutteinen työelämässä tarvittava suullinen kielitaito koostuu monesta tekijästä, kuten ääntämisestä, sanoista, viestintästrategioista, sekä tietenkin myös kuuntelemisesta ja toisen ymmärtämisestä. Suullisen kielitaidon tulee kulkea kielenopetuksessa yhtenä punaisena lankana koko ajan ja sitä tulee harjoitella monipuolisesti ja kannustavasti. Suullisen kielitaidon oppiminen prosessi, joka jatkuu pitkään, eikä sen tarvitse rajoittua vain luokkahuoneeseen. Opettajan on tärkeää muistuttaa tästä ja kannustaa laajentamaan oppimisympäristöjä, jopa kansainvälisiin projekteihin asti. (Tergujeff & Kautonen 2019, 39.)

5 vinkkiä opettajalle suullisen kielitaidon opettamiseen:

1. Pidä suullista kielitaitoa mukana opetuksessa koko ajan
2. Tee suullisten tehtävien oppimistavoitteet selväksi
3. Käytä monipuolisia harjoituksia ja ääninäytteitä opetuksessa
4. Motivoi ja tue
5. Anna kannustavaa palautetta

5 vinkkiä opiskelijalle suullisen kielitaidon harjoitteluun:

1. Aseta itsellesi tavoitteita
2. Ole rohkea ja aloitteellinen
3. Etsi itselle mielekkäitä tapoja harjoitella kieltä myös vapaa-ajalla
4. Saat tehdä virheitä
5. Pyydä palautetta

Paula Välimäki
Ruotsin ja saksan opettaja
SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Lähteet:

Tergujeff, E. & Kautonen, M (toim.) 2019. SUULLINEN KIELITAITO Opi, opeta, arvioi. Helsinki: Otava